

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 11 (1110) 13 САКАВІКА 2013 г.

У Смаленску адбыўся арганізацыйны сход ТБМ

6 сакавіка 2013 г. у Смаленску прайшоў арганізацыйны сход з нагоды адкрыція ў горадзе рэгіянальнага прадстаўніцтва Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарны. У мерапрыемстве прынялі ўдзел дэлегаты з г. Смаленска, Віцебска і Орши.

На выніках сходу было абвешчана аб адкрыці філіі ТБМ, а таксама быў дадзены старт рэгіянальнаму Беларускаму зямляцтву, якога раней, як гэта ні дзіўна, ніколі не было ў Смаленску.

Мэтай дзейнасці філіі ТБМ і Беларускага зямляцтва

у Смаленску стане:

- Развіццё і вывучэнне роднай мовы.

- Вывучэнне культуры, традыцый і гісторыі беларусаў, якія пастаняна або часова пражываюць у Смаленскай вобласці.

- Дапамога беларусам у пытаннях працаўладкавання, пражывання, навучання, у вырашэнні юрыдычных і іншых пытанняў у рэгіёне.

У час сустэречы былі абмеркаваны пытанні сучаснага стану беларускай культуры, умовы жыцця беларусаў, іх перспектывы. Адным з клю-

чавых пытанняў у час абмеркавання было стварэнне сайта зямляцтва, прыняты каляндрана-тэматычны план мерапрыемстваў на 2013 год.

Адной з першых дат, якую адзначаць сябры Таварыства беларускай мовы і Беларускага зямляцтва ў Смаленску стане святкаванне 95-годдзя з дня заснавання Беларускай Народнай Рэспублікі 25 сакавіка 2013 года.

Таксама па выніках галасавання быў абраны часовы выканавец абавязкаў абедзвюх арганізацый.

Смаленская філія ТБМ.

ЖЗЛ па-беларуску

Беларускі інстытут гісторыі і культуры пачаў выданне новай серыі навукова-папулярных кніг "100 выбітных дзеячаў беларускай культуры". Першымі ўбачылі свет брашуры, прысвечаныя мастаку Міхалу Андрэйлу, акцёру Фларыяну Ждановічу і гісторыку Мітрафану Доўнар-Запольскому.

Выданне гістарычнай літаратуры ў Беларусі, мякка скажам, знаходзіцца ў жаласным стаНЕ. Так, дзяржаўныя выдавецтвы не стамляюцца рапартаваць пра выпуск новых падарунковых фаліянаў. Разам з тым для шырокага чытача ўсе гэтыя, безумоўна, прыгожы кнігі, часцей за ўсё не даходзяць. Па-першае, кошт на іх звычайна "кусаецца", падругое, напісаны яны не заўсёды зразумелай навуковай мовай. Такім выданнямі карыстаюцца гісторыкі-прафесіяналы. А што чытаць звычайнім людзям, у якіх гістарычны светапогляд, мякка скажам не сформаваны?

У гэтай сувязі ўсялякіх пахвал вартая новая серыя "100 выбітных дзеячаў беларускай культуры", каардынаторам якой з'яўляецца беларускі гісторык Анатоль Тарас.

Кнігі серыі прысвечаны тым дзеячам беларускай культуры, літаратуры, мастацтва XIX - XX стст., якія ў сваій

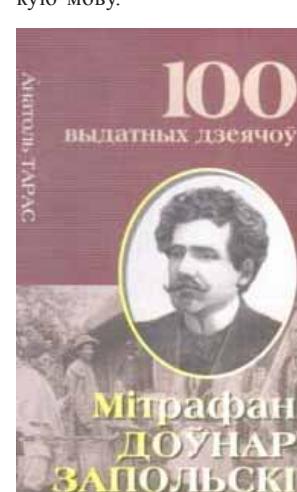
дзейнасці адлюстроўвалі нацыянальныя погляды на гісторыю, мастацтва, культуру Беларусі. Як признаючы аўтары кнігі, іх асноўнай мэтай з'яўляецца не простое прадстаўленне біяграфічных дадзеных пра туго, ці іншую асобу, а вызначэнне таго, унёску, які кожны з гэтых людзей зрабіў у развіццё беларускай нацыянальной самабытнасці. Серыя прысвечана, першым чынам, тым людзям, якія правіляті сваё жыццё ў Беларусі. Аб'ём кожнай брашуры 30-50 стронак.

Першыя трох кнігі серыі ўжо апублікаваны.

Праца Віктара Чаропкі прысвечана гісторыі знакамітага беларускага мастака XIX стагоддзя Міхала Андрэйлу. Аўтар падкрэслівае, што, нягледзячы на тое, што гэты чалавек быў італьянцам па паходжанні, па духу ён быў менавіта ліцвінам.

Другая брашура напісана Алесем Менскім і прысвечана гісторыі жыцця беларускага акцёра, аднаго з рода-

пачынальнікаў беларускага тэатра Фларыяна Ждановіча. Яшчэ ў 1907 г. гэты чалавек пачаў шукаць шляхі да стварэння беларускага тэатра. Ён падбіраў акцёраў, распрацоўваў рэпертуар, перакладаў творы замежных аўтараў на беларусскую мову.

Нарэшце, трэцяя кніга з гэтай сeryі прысвечана знамітаму беларускаму гісторыку Мітрафану Доўнар-Запольскому. Аўтар брашуры Анатоль Тарас знаёміць чытача не гэтулькі з біяграфічнымі дадзенімі з жыцця гэтага знамітага чалавека, колькі з яго асноўнымі навуковымі дасягненнімі.

Усе трох брашураў напісаны на добrай літаратурнай беларускай мове. Кнігі якасна праілюстраваны і дапамагаюць стварыць цэласнае ўражанне пра таго ці іншага дзеяча беларускай культуры. Аўтары сeryі плануюць выдаваць па 10 кніг у год, такім чынам, сeryя разлічана на 10 гадоў.

"Гістарычнае праўда",
Беларускі партызан.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

110 гадоў з дня нараджэння Тодара Кляшторнага

Тодар Тодаравіч Кляшторны (11 сакавіка 1903, Парэчча, Лепельскі раён, Віцебская вобласць - 30 кастрычніка 1937, Менск, турма НКВД) - беларускі паэт, перакладнік.

Пасля службы ў войску вучыўся на рабфаку ў Варшаве. У 1931 скончыў літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педагогічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаўваў на радыё, у рэспубліканскіх газетах і часопісах. Быў сябрам літаратурных аўяднанняў "Маладняк", "Узвышша", БелАПР. Уваходзіў у нефармальную згуртаванне ТАВІЗ. Арыштаваны 3 лістапада 1936 у Менску па адрасе вул. Фабрычная, д. 10/4, кв. 7. Асуджаны пазасудовым органам НКВД 29 кастрычніка 1937 а 11:00 як "член антысавецкай арганізацыі" да вышэйшай меры пакарання з канфіскацыяй маёмесці. Рэабілітаваны ваеннаю калегіяй Вярховнага суда СССР 8 чэрвеня 1957.

Паводле ўспамінаў Паўла Пруднікава, Тодара Кляшторнага называлі ў свой час "беларускім Ясенінам" праз падабенства стылю і настрою вершаў, хоць у той жа час у творчасці гэтых двух паэтав мелася і німала аднозначнення.

Быў жанаты з Янінай Міхайлаўнай Германовіч (1909-1959), арыштаванай і асуђанай 28 лістапада 1937 асобай нарадай пры НКВД як "член сям'і здрадніка радзімы" да 8 гадоў ППК. Меў траіх дачок: Тадзіяну (ад першых складоў імёна бацькі і маці), дзіцячу пастку, Весналіну і Маю, адну з кіраунікоў Мартыралогу Беларусі.

Друкавацца пачаў у 1925 у часопісе "Аршанская маладняк". Выйшлі зборнікі пазіції "Кляновыя завеи" (1927), "Съветацены" (1928), "Ветразі" (1929), "Праз штурм - на штурм" (1934).

Тодар Кляшторны - аўтар інтymнай, пэйзажнай, філософска-медытатынай лірыкі, вершаў песьеннага складу, вершаў-зваротаў, вершаў-па-

сланняў ("Ліст да дзяўчыны", "Ліст у Сібір"), вершаў, блізкіх да народ-нае творчасці ("Бачу і чую - чую і бачу", "Ой, ты дзеўчына", "Там за гарамі не воўкі завылі", "На Усходзе Даўнім, на палях Кітая"), твораў публістычнай скіраванасці ("Лукішкі"), байкі ("Чужыя дзеці"), пароды ("Вольны запіс прамовы аднаго пісьменніка на пленуме ССП", пароды на К. Крапіву "Дзед і Баба"), эпіграмаў ("Нашым крытыкам: "Сяўбовае, сябровоўскае").

Аўтар пасміні "Калі асядае муць" (1927), "Беларусь" (1928), "Палі загаманілі" (1930), "Съяды дарог" (1932), "Наш кірунак дарог - на Маскву" (1933) і "Радзіма" (1934). На думку М. Мушынскага, гэта былі вершы-паступы да жан-ру пасміні.

Аўтар апавяданняў "Праз куламесіцу часу" (1926) і нарысаў ("Нашы межы непарушныя", 1933; "Уся справа ў людзях", 1934 і іншыя). Пераклаў на беларускую мову пятую частку "Прыгод удалага ваякі Швейцара" Карэла Гашака (у саўтарстве з З. Астапенкам, 1932), раман Ф. Панфёрова "Брускі" (у саўтарстве з М. Багуном, ч. 1, 1932), "Песьню Чырвонай Арміі" П. Тычыны (1934), "Ленін" В. Брусава (1934), "Любімец партыі" В. Гусева (1934) і творы І. Харыка, Г. Лахуці, А. Кутатэлі, М. Асеева, Л. Первамайскага, С. Стальскага, Р. Альберці, Л. Безыменскага, М. Галоднага. Пераклаў уступу пасміні Т. Маякоўскага "На ўсё голас".

Творы Т. Кляшторнага перакладаліся на ліetuviskую, расейскую і юкрайнскую мовы. На яго вершы І. Іваноў і М. Равенскі напісалі песні. Многія творы Тодара Кляшторнага пры яго жыцці

становіліся аб'ектамі нападаў з боку абаронцаў партыйна-класавага падыходу да масацтва: крытыка ўшчувала аўтара за неадпаведнасць ідэалагічным запатрабаванням эпохі, наяўнасць упадніцтва, песімізму, яснінічыны, пастычнай вольніцы, зброніцтва і багемнага стаўлення да свету. Крытык Я. Калядны ў рэцензіі на першую кніжку Кляшторнага пісаў:

"Троішкі асонаста стаіць Кляшторны. У яго часта - шаблоннасць, штампы, асаблівіцца ў образах. І зьмест у яго асаблівіцца ў адэстане і затухніцце ад гэтага. Ён на раздарожжы".

А. Бабарэка наступным чынам ахарактарызаваў другі зборнік Т. Кляшторнага: "Съветацены - па агульнаму уражанню ад іх твораў - гэта спакойна-задуменнае дзіваванье зъменлівасцю, якая пазнана пастам у быцці, як сваёго рода асбалютны закон жыцця. Як ілюстрацыі гэтай зъменлівасці, адчутай і перажытай пастам у асобных момантах часу, і выступаюць усе вершы Съветацены".

У 2008 адной з вуліц вёскі Камень на Лепельшчыне было прысвоена імя Тодара Кляшторнага. У вясковы Доме культуры таксама дзейнічае бібліятэка-музей Тодара Кляшторнага.

Bikipedya.

15 сакавіка

у межах кампаніі "Будзьма" адбудзеца 2-гі этап

6-й Агульнацянальны дыктоўкі

Пішам тэкст паводле Кірылы Тураўскага

Пачатак - 18. 00.

Уваход вольны

Румянцева, 13

АДКРЫТЫ ЛІСТ

намесніку старшыні Мінгарвыканкама І. Карпенку

Паколькі я з'яўляюся ініцыятарам стандартызацыі беларускай тапаніміі па міжнародных стандартах, кіраўніком тэмы "Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь", навуковым рэдактаром і адным з саўтараў нарматыўнага тапанімічнага даведніка з той жа называй, лічу сваім абавязкам сказаць сваё слова ў адказ на намеры І. Карпенкі, пазбаўленыя ўсялякай логікі і сэнсу. Чыноўніку не падаеца загалоўная роля беларускай арыгінальнай формы тапонімаў, і яму не церпіцца замяніць яе на рускамоўную, а значыць арыгінал на копію.

У сувязі з гэтым варта нагадаць, што тапанімія - гэта калектыўны твор карэннага этнасу краіны. Разам з помнікамі старадаўняга дойлідства, руінамі гарадзішчаў і замчышчаў мы ўспадкавалі ад мінульых пакаленняў і ўласныя геаграфічныя назывы - своеасаблівыя летапіс нашай замялі. Яшчэ дзвесце гадоў таму выдатны вучоны І. П. Філевіч трапна называў тапанімію "мовай замлі". "Мова замлі, - пісаў ён, - значыць для нас больш, чым творы старажытных і сярэднявечных аўтараў, больш, чым свядчыць пра сваю гісторыю сам народ... Яна не паддаецца фальсіфікацыі. Тут нічога не прыдумаеш, нічога не сачыніш. Мінулья эпохі, зніклыя народы і культуры даварылі "мове замлі" берагчы памяць пра сябе. І яна сяяла і сумленна зберагла і пранесла ёе праз вялікія перасяленні, праз стагоддзі эвалюцый і трансфармаций, праз зрушэнні і перавароты".

Такая гісторычна-культурная спадчына недатыкальна і ніхто не ўправе маніпуляваць народным скarbам. Таму ў цывілізаваных краінах нацыянальны тапаніміі ўжо даўно прысвоены статус гісторычна-культурных помнікаў. Пара было б ўжо і нам пераніць гэты каштоўны досвед і надаць нашай тапаніміі аналогічны статус. Дык ці наступіць калі-небудзь такі час, калі кожны дзяржаўны чыноўнік будзе паважаць духоўную спадчыну сваіх продкаў, абараніць і цаніць нацыянальную каштоўнасць, а не ўпадабняцца той хатнім птушкам, што грабе ад сябе?

І. Карпенку раздражняе таксама і традыцыйная нацыянальная лацінка, якую ён прапануе замяніць на "англоўны пераклад" (?) ці нешта падобнае. Перш чым заводзіць размову пра непрыдатнасць беларускай лацінкі, трэба было б раней займець хаяць б элементарнае ўяўленне пра яе сутнасць і гісторычныя карані, а таксама навучыцца адрозніваць лацінку і лацінскую мову, транслітарацыю і пераклад. На лацінцы пісалі, яе ўдасканальвалі і адшліфоўвалі нашыя творчыя аўтарытэты - Я. Чачот, Я. Баршчэўскі, А. Рыпінскі, В. Дунін-Марцінкевіч, Ф. Багушэвіч, К. Каліноўскі, Якуб Колас, Янка Купала, Змітрок Бядуля і іншыя беларускія пісьменнікі, друкаваліся першыя беларускія газеты "Nasa Niwa", "Homan", "Bielarus". Таму лацінка - важныя духоўныя фрагменты і прадмет гонару нацыі.

Да ведама тав. Карпенкі, стандартызацыя беларускай тапаніміі пра ведзена не па прынцыпу "цип-ляп", а згодна з нацыянальнымі і міжнароднымі законамі і правіламі, адпаведна з прынцыпамі, выпрацаванымі Групай экспертаў Арганізацыі Аўяднаных

нацыяльной тапаніміі. Не трэба забывацца, што Беларусь - даўні член ААН і адзін з яе стваральнікаў і адпаведна абавязана прытрымлівацца міжнародных нормаў, у тым ліку пры афармленні ўласных называй.

З вынікамі стандартызацыі стаіць больш за 20 гадоў няспынных намаганняў і пошукаў, 50 гадоў уласнага досведу даследчай працы па самых розных пытаннях тапанімії.

Тапанімія ніводнай краіны не аказалася ў такім занядбаным стане, як беларуская. З першых жа кроакаў давялося сутыкніцца з такай з'явай, як адсутніцца беларускага арыгіналу тапонімаў. Усе наяўныя афіцыйныя спіскі былі цалкам у рускамоўным афармленні, без указання націску, а значыць без усякіх вымаўленчых асаблівасцяў. Напрыклад, паспрабуй згадацца, што *Ольница, Ожики* гэта беларускія тапонімы *Вольніца, Вожыкі* ў рускамоўнай передачы. Хто-сьці прыняў пачатковы гук за прыстаўны і вырашыў яго "адставіць". На щасце тым жа шляхам не пайшлі гардзенцы і не "адставілі" гук *в* у тапоніме *Волахі*. Такім жа чынам вялася рэгістрацыя беларускіх тапонімаў у Нацыянальным кадастры толькі з яшчэ большай колькасцю памылак і скажэнняў рознага роду. Нават там, дзе ўжывалася беларуская форма, усталявалася страшны разнабой. Адна і тая ж назва пісалася па-разнаму: *Старадумка* і *Старадумка*, *Гарусты* і *Гарысты*, *Гарбанаўка* і *Урбанаўка*, *Качан* і *Качанова*.

Трэба было арганізаць работу так, каб любымі сродкамі ўзнавіць увесь нацыянальны фонд тапаніміі, сформаваць годны імідж краіны і не адкінуць яе на ўзбочыну цывілізацыі. Не ўсё было сцёрта з памяці простых людзей. На дапамогу прыйшлі краязнаўчыя музеі, абласныя і раённыя выканаўчыя камітэты, асобныя энтузіясты. Былі актыўна задзейнічаны ВНУ і школы. Сабраныя звесткі супастаўляліся, звязаліся, неаднаразова ўзгадняліся. Такім чынам па крупніцы пры шырокай падтрымцы мясцовых уладаў і грамадскасці былі адраджаны самабытныя формы беларускай тапаніміі. Сумесна з Камітэтам па мәсмасці стваралася нарматыўна-прававая база стандартызацыі: інструкцыі, кодэксы, праспекты.

Але праца, на жаль, ішла маўрдна, паколькі і на той стадыі хапала апанентаў. Напрыклад, зацята змагалася супраць адраджэння беларускай тапаніміі сямейная пара Лопухаў (Р.М. Лопух - супрацоўніца Картфонду і П.С. Лопух - выкладчык географічнага факультета БДУ). Працаколы пасяджэння Тапанімічнай камісіі пры Савеце міністраў Рэспублікі Беларусь сведчаць, з якой напорыстасцю Р.М. Лопух дамагалася замены беларускомуя формы тапонімаў на рускамоўную. Прыняцце ў якасці асноўнай (загалоўной) рускамоўнай формы тапонімаў звычайна матывавалася тым, што "у нас дзве дзяржаўныя мовы". Так, дзве. Але іх магло быць і больш у залежнасці ад грамадской сітуацыі. Дзяржаўная мова - гэта катэгорыя палітычнай. А нацыянальная мова ў нас адна - беларуская і вяршынства належыць ёй.

Пасля "рэцэнзіі" Р.М. Лопух макета першага тома шасцітом-

нага нарматыўнага даведніка "Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь" ад яго ранейшых структуры і зместу засталіся толькі шматкі: яна зноў вярнула пераклады тапонімаў (Красны Пахарь - Чырвоны Араты, Луч - Прамень), выкрасіла рубрыку "Варыянты называй населеных пунктаў", "Страчаныя назывы" і ўсё іншае, што прыйшлося ёй недаспады.

Пераклад тапонімаў - гэта ўласна нашае "вынаходніцтва". У іншых славянскіх краінах да такога не дадумаліся. Вядомыя рускія анамсты (А.В. Суперанская, З.В. Рубцова) асуджальна ставіліся да двухназоўнай тапаніміі. У Кіеве, напрыклад, нават за савецкім часам площа мела адну назыву і па-ўкраінску і па-руску - *Жовтневай* (а не *Октябр'ской*) революции. Перакладаць назывы населеных пунктаў тое самае, што рабіць пераклад прозвішчаў (*Грусаў* - Кроліков, *Бурак* - Свекла, *Кавалёў* - Кузнецав). А колькі часу было змарнавана, каб даказаць такія элементарныя рэчы!

З асабліва ўпартай непрыманынсцю была супрэта беларуская традыцыйная лацінка. Р.М. Лопух і яе аднадумцы чапляліся за кожную дробязь (перадача асобных літар, надрадковыя значкі, гачакі). Р.М. Лопух то зяяўляла, што беларуская лацінка не існавала ўвогуле, то, што яна запычаная ў паліаку. Многія відавочныя рэчы даводзіліся даказваць з фактамі ў рукамі.

Галоўным аргументам наконт таго, ужываны ў ці не ўжываны нацыянальную лацінку, з'явіліся патрабаванні Групы экспертаў ААН па стандартызацыі нацыянальной тапаніміі, згодна з якім кожная нацыянальная лацінка мае асобныя памылак і скажэння. Аднак іх неаднадумныя чапляліся за кожную дробязь (перадача асобных літар, надрадковыя значкі, гачакі). Р.М. Лопух то зяяўляла, што беларуская лацінка не існавала ўвогуле, то, што яна запычаная ў паліаку. Многія відавочныя рэчы даводзіліся даказваць з фактамі ў рукамі.

У адным з параграфаў маёй манаграфіі "Парэміялогія як асобы раздзел мовазнаўства" (2006) спіслі разгледжаны разнастайнія і шматлікія структурна-семантычныя тыпы прыказак. Далейшыя назіранні дазваляюць вылучыць яшчэ адзін структурны тып, дарэчы, вельмі пашыраны (больш як 50 прыказак). Прывізкі гэтага тыпу можна таксама лічыць кампаратыўным, хоць параваныя адносіны ў іх харкторызуюцца своеасаблівым спосабам іх афармлення.

У адной (трохкампанентнай) групе гэтага тыпу прыказак іх прэдыкатыўная частка складаецца з назоўнікаў у назоўным склоне і адмоўя "не" перад другім назоўнікам кампанентам. Інакш кажучы, тут кампаратыўныя адносіны паміж суб'ектам і аб'ектам паравання выражаны прэдыкатыўнымі адносінамі адмаўлення: *Беднасць не загана; Голад не ўцётка; Служба не дружба; Смех не грэх; Старасць не радасць*. Зрэштады, такая кампаратыўная мадэль мае месца не толькі ў прыказках, а і ў іншых жанрах вуснай народнай творчасці. А ў фальклорыстыцы яна называецца "адмоўным параваннем".

Яшчэ прыклады: *Вада не блядна; Сівізна не ўкарызна; Слаба не хвароба; Сэрца не камені; Украй не ўдой; Цыпната не крываюта*.

Да гэтай групы прымыкаюць і прыказкі з дзвіном прэдыкатыўнай часткі: *Воўк не пастух, а казёл не агароднік; Воцат не гарэлка, а кума не жонка*. Не будзем, аднак, забываць, што многія з пададзеных тут прыказак - алегарычныя, гэтак у іх гаворыцца пра адно, а маецца на ўзве зусім іншое: напрыклад, адна з папярэдніх прыказак (пра ваўку і казала) абазначае 'чельга дапускаць каго-небудзь туды, куды ён імкненца з-за карыслівай мэты і дзе можа толькі

ПРЫКАЗКІ З АДМОЎНЫМ
ПАРАЎНАННЕМ

нашкодзіць'.

Яшчэ адну групу складаюць прыказкі, структурна арганізаваныя па мадэлі "хто-што + каму-чаму + не + хто-што": *Бот лапцю не пары; Воўк кaze не таварыш; Гусь сеінні не таварыш; Пешы коннаму не таварыш*.

Адмоўнае параванне бачым і ў такой прыказцы ўжо іншай структурнай мадэлі: *Што кажух, то не вата, што капуста, то не гарбата*.

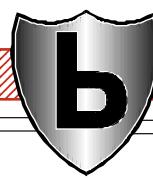
Калі ва ўсіх папярэдніх прыказках супастаўляліся назоўнікамі кампаненты, то ў наступнай групе з адмоўным параваннем справу маєм з супрацьпастаўленымі дзеясловамі ці дзеяспоўнімі спалучэннямі: *Брахачь - не цэлам махац; Век зэжыць - не мех сишиць; Гаспадарку весці - не лапці плесці; Жыццё пражыць - не паліці плясці*.

Найбольшую ж групу прыказак з адмоўным параваннем складаюць такія, якія, у адрозненні ад папярэдніх, маюць у сваіх складзе і аснову паравання. Па форме яны часцей за ўсё арганізаваны па структурных схемах бяззлучнікавага складанага сказа, другая частка якога раскрывае кампаратыўныя адносіны суб'екта і аб'екта паравання першай прыказкай часткі, выступаючы асновай паравання: *Вада не гарэлка - шмат не вып'еш; Госць не костка, за вароты не выкінеш; Дзеўка не конь, вупражне не накінеш; Доўг не вяроўка, ззаду не цягнечца; Жонка не лапаць, з ногі не скінеш*.

Даследчык устойлівых параванняў рускай мовы М.В. Агольцаў адносіць такіх канструкцый пісці, што адмаўленне тоеснасці прадмета тут выступае толькі як адменная форма выражэння іх падабенства, а аснова паравання прайўляеца як звычайная прымета супастаўленых прадметаў "з той толькі асаблівасцю, што ступень падабенства ў ім экспрэсіўна падкрэслена адмаўленнем тоеснасці": *Работа не воўк, у лес не ўцяч; Розум не сякера - не пазычыш; Слова не верабей, выпусці - не зловіш; Хлеб не нявесця, з'есца - другі будзе; Чалавек не арх, адразу не раскусіш; Чужы рот не свае вароты, не зачыніш; Сорам не дым, вачэй не выесці*.

Прадметы, супастаўлены ў першай частцы такіх прыказак, часта здаюцца на першы погляд не супастаўляльныя, напрыклад: *Бог не цяля, бачыць круцяля; Жонка не рукаў, не адпораши; Ласка не каляска, сейшы не падзесиш; Прауда не скварка, з кашаю не з'ясі; Розум не кулеш, у галаву не накладзеш; Слова не прог, не выкінеш за парог*. У наш час бывае складана зразумець, як адзначаў Я. Карскі з нагоды параванняў зусім іншага кшталту, "што кіравала чалавекам, які выкарыстоўваў тое ці іншае параванне, - вобраз, нярэдка вельмі наіўны, малападыходны для абазнечння вядомага прадмета". Да прыкладу: *Доўг не вяроўка, не парвецца; Смерць не ручайніца - не пераскочы; Чалавек не вол, у адной скуры не старэ; Чужы роцік не каўнерык, яго не зашпіліш; Шчасце не конь - у аглоблі не запражэш*.

Але менавіта ў такой форме яны замацаваліся ў маўленні і жывуць, бо як за гэтымі, так і амаль за ўсімі іншымі прыказкамі стаіць аўтарытэт пакаленняў, якіх іх стварылі. Тому, кажучы словамі В.П. Анікіна, прыказкі не спрачаюцца, не даказваюцца - яны проста сцвярджаюцца ці адмаўляюцца што-небудзь з упэўненасцю, што ўсё імі сказанае - цвёрдая ісціна.

Беларусь адзначыла Міжнародны дзень роднай мовы

Таццяна Беланогая і Віка Трэнас прывезлі ў Полацк і Наваполацк родную мову

21 лютага, у Міжнародны дзень роднай мовы, паэтка Вікторыя Трэнас і бард Таццяна Беланогая завіталі з двумя творчымі выступамі ў Полацку і Наваполацку ў межах кампаніі "Будзьма беларусамі!".

У першай палове дня творцы выступілі перад 8, 9, 10 і 11 класамі гімназіі №2 г. Полацка. Вікторыя прачытала вершы са сваіх паэтычных зборнікаў і пазнаміла публіку з часопісам "Дзеяслоў".

Таццяна праспявала як уласныя кампазіцыі, так і песні на вершы сваіх любімых паэтаў - Яўгеніі Янішчыц, Максіма Багдановіча. Былі абвешчаны два конкурсы - конкурс на лепшае пытанне і конкурс, дзе трэба было прыдумаць як мага болей прыметнікаў для характарыстыкі роднай мовы.

Спачатку ўдзельнікі называлі па б прыметнікаў, потым па дзесяці, але выйграла дзяўчынка, якая назвала 22 прыметнікі. Удзельнікі і пераможцы атрымалі падарункі ад

кампаніі "Будзьма беларусамі!".

Другі выступ адбываўся ў сценах Наваполацкага каледжа. На выступе прысутнічала каля 40 вучняў 10 і 11 класаў. Сонечнае надвор'е спрыяла добраму настрою гасцей і ўдзельнікаў імпрэзы.

Вікторыя і Таццяна павіннішавалі ўсіх са святам і авесцілі конкурс сярод вучняў на лепшае прачытанне верша. І ліцёры паказалі вельмі высокі ўзровень акторскага майстэрства! Пераможца Раман атрымаў майку з выявай Вітаўта ад кампаніі "Будзьма беларусамі!".

Вікторыя і Таццяна вельмі ўдзячныя настаўнікам беларускай мовы, якія арганізавалі выступы ў Полацку і Наваполацку - спадарыніям Тамары Ананеўне і Святлане Віктараўне.

[budzma.org.](http://budzma.org/)

1 сакавіка ў Доме культуры а/г Чаркасы Дзяржынскага раёна, адбылося "Свята беларускай мовы", якое наведалі каля 120 чалавек. Аўтар ідэі і галоўны рэжысёр свята, дырэктар Чаркаскага Дома культуры Кірыл Шык. На прададні свята, у межах Дня роднай мовы 21 лютага ў вёсцы адбыўся шэраг мерапрыемстваў і конкурсаў: культурна-асветніцкая патрыятычная праграма "Шоў Беларушыны", конкурс на лепшае выкананне верша і песні на беларускай мове, конкурс малюнкаў "Мой родны кут", напісанне агульнанацыянальной дыктоўкі прысвечанай 120-годдзю Максіма Гарэцкага, а таксама супольна з кінавідэопракатам паказ мультыплікацыйных фільмаў для дзяцей і дарослыя "Неверагодны містэр Фокс" і

"Тарзан" па-беларуску.

Непасрэдна на "Свяце беларускай мовы" 1 сакавіка працавала выставка беларускіх кніг; падрыхтаваная Чаркаскай бібліятэкай, выставка дзіцячых малюнкаў "Мой родны кут", экспазіцыя драўляных цэрквеў Чаркаскага майстра Фёдара Асокіна.

На свяце адбылося ўзнагароджванне людзей, якія зрабілі значны ўклад у папулярызацыю беларускай мовы і культуры ў Дзяржынскім раёне, а таксама за яго межамі: кіраўніка фальклорнага гурту "Беларусы - Мы" Чаркаскага ДК, фалькларысткі Яніны Ермаловіч, загадчынка Баравікоўскага Дома культуры, кіраўніка народнага ансамблю народнай песні "Баравічанка" Марыны Рагозы, спецыяліста па фальклору Путчынскага цэнтра культуры і вольнага часу, аспіранткі Акадэміі навук Беларусі Ліды Бохан, аўтара

шматлікіх песень, салісткі ансамбля "Сяброўкі" Чаркаскага ДК Надзеі Камаровай. Не забыліся ўзнагародзіць і пераможцаў конкурса на лепшае выкананне песні на роднай мове Наталлю Лічко, лепшых выкананій вершаў на роднай мове Есьман Насцю і Ксюшу, Калеснік Віку і Качанаву Віку, пераможцу конкурса малюнкаў "Мой родны кут" Варэнік Віку.

"Свята беларускай мовы" парадавала прысутных выступленнем барда Таццяны Беланогай, паэта-кампазітара Міхася Слізкага, фіналісту тэлевізійнага праекта АНТ "Песні маёй краіны" народнага ансамбля народнай песні "Баравічанка", ансамбля народнай песні "Сяброўкі", дзіцячага гурту "Вясёлья ноткі" і іншых артыстаў і калектываў. Апроч таго, у якасці ганаровых гостей былі запрошаны старшыня Таварыства беларускай мовы імя

Францішка Скарыны Алег Анатольевіч Трусаў і дырэктар Дзяржынскага раённага цэнтра культуры і народнай творчасці Лідзія Іосіфаўна Драчынская. Асобным сюрпризам свята стала моўная віктарына, у якой мог паўдзельнічаць кожны. Свята закончылася салютам з канфет і шарыкі, а таксама падарыла шмат станоўчых эмоцый усім яго ўдзельнікам.

Арганізаторы выказваюць шырэйую падзяку за дапамогу ў падрыхтоўцы свята:

- аддзелу культуры Дзяржынскага рыйвыканкама, ДУ "Дзяржынскі раённы Цэнтр культуры і народнай творчасці", ДУ "Дзяржынскі гарадскі Дом культуры", Дварышчанскаму раённаму культурна-спартыўнаму цэнтру, за дапамогу ў афармленні сцэны і тэхнічнае забеспячэнне мераўпрыемства;

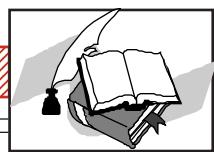
- МГА "Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына", ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў", за прадастаўленыя падарункі;

- рэжысёрска-пастановачнай групе: Марынен Сікорскай, Уладзіміру Купрыку, Лілеі Навіцкай, Аляксею Балісаву, вядоўцам Вікторыі Бакуніч і Івану Давыдзенку;

- а таксама ўсім тым, хто ўдзельнічаў у свяце.

Nash kar.

Памёр Валянцін Грыцкевіч

сама сябры БГКТ бралі актыўны ўдзел у стварэнні Згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына", і прадстаўнікі Таварыства ўдзельнічалі ва ўсіх З'ездах беларусаў свету і З'ездах беларускіх культурных таварыстваў Балтії.

Сумесна з Таварыст-

вамі беларускай культуры ў Маскве і ў Іркуцку БГКТ было ініцыятарамі стварэння Міжрэгіянальнага аўяднання беларусаў Pacii (1999).

Акрамя гэтага, Валянцін Грыцкевіч быў сябрам Вялікай Рады Згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына", сябрам Саюзу беларускіх пісьменнікаў і Таварыства беларускай мовы, Міжнароднага ПЭН-цэнтра, ганаровым сябрам Міжнароднай асацыяцыі беларускіх сябров Расійскага геаграфічнага таварыства, Пецярбургскага таварыства гісторыкаў медыцыны, замежным сябрам Беларускага таварыства гісторыкаў медыцыны.

Валянцін Грыцкевіч нарадзіўся 30 сакавіка 1933 года ў Менску, бацька быў настаўнікам, а маці - медыкам. Ён атрымаў выдатную адукцыю: скончыў Інстытут замежных моваў на аддзяленні ангельскай

мовы (1955), Медыцынскі інстытут на лячэбным аддзяленні (1956), а таксама гісторычны факультэт БДУ (1957). Гісторыя і медыцына зрабіліся адным цэлым у яго далейшых даследаваннях. Так, ён напісаў кандыдацкую дысертацию, прысвечаную гісторіі беларускай медыцыны, якую абараніў у 1963 годзе. Яго аўтарству належала некалькі сотняў навуковых публікаций па гісторыі медыцыны і музейнай справы. Аб'ектам яго даследаванняў быў таксама біографія беларускай інтэлігенцыі ў замежжы.

Адпрацаваўшы лекарам ва Узлянах на Меншчыне, у Менску і ў Ленінградзе, Валянцін Грыцкевіч у 1971 годзе атрымаў пасаду старшага наўуковага супрацоўніка Ваенна-медыцынскага музея Мінабароны СССР. Паралельна з працай там ён выкладаў гісторыю ў Ленінградскім універсітэце культуры (з 1980 года), а ў 1988 годзе стаў дацэнтам кафедры музеязнаўства гэтага ж інстытута.

Ён аўтар кніг "З факелам Гіпакрата", "Адысяя навагородскай лекаркі: Саламея Русланская", "Падарожжы нашых землякоў", "Дзесяць шляху з Вільні", "Наши славутыя землякі", "Ад Нёмана да берагоў Ціхага акіяна", "Эдуард Пякарскі", "Успаміны і дзённікі ў фондах ваенна-медыцынскага музея: Анатавані каталог", "Ваенныя медыкі - кавалеры ордэна Славы трох ступеняў", "Шляхі вялі прац Беларусь".

Прыносім шчырыя спачуванні ўсім родным і блізкім Валянціна Грыцкевіча, яго сябрам і калегам. Ад нас сышоў сапраўдны выбітны і варты пашаны чалавек. Хай жыве памяць пра яго, хай жыве яго справа. Рай светлы яго душы!

Управа МГА
"ЗБС"
"Бацькаўшчына",
Сакратарыят
ТБМ.

Памёр сябар Вялікай Рады Згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына", шматгадовы нязменны кіраўнік Пецярбургскай суполкі ТБМ Валянцін Грыцкевіч.

Гэта здарылася 5 сакавіка. У канцы сакавіка Валянціну Грыцкевічу мусіла споўніцца 80 гадоў...

Валянцін Грыцкевіч быў адным з арганізатораў і нязменным старшынём Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Пецярбургу, і, бесспречна, паспрыяў таму, каб у горадзе на Ніве быў ажыццёўлены беларускі асяродак. Прычым асяродак гэты не быў ізаляваным, а стала падтрымліваў контакты з беларускімі суполкамі ва ўсім свеце. У 2009 годзе на святкаванне 20-гадовага юбілею Таварыства сабраўся больш за 200 чалавек.

Варта адзначыць, што сам Валянцін Пятровіч, а так-

Вітаўт Кіпель, Анатоль Грыцкевіч, Валянцін Грыцкевіч, Адам Мальдзіс

Аўцюкоўскі каляндар

Уладзімір Ліпскі
Алег Карповіч

2013

Пісьменнік Уладзімір Ліпскі і мастак Алег Карповіч выдалі першы ў Беларусі перакідны гумарыстычны каляндар на 2013 год пры фінансавай дапамозе кампаніі "БелГазаўтасервіс". На кожны каляндарны дзень аўтары падрыхтавалі разнастайныя жарты і малюнкі.

Наш кар.

Мастацкая выстава і кніга да 150-годдзя паўстання Каліноўскага

27 лютага 2013 у сядзібе Таварыства беларускай мовы (Румянцева, 13) адбылася ўрачыстая вечарына: адкрыццё выставы твораў жывапісу мастакоў суполкі "Пагоня" Беларускага саюза мастакоў Алеся Цыркунова, Генадзя Драздова ды Міхася Карпuka. Выставка прысвечана 150-годдзю паўстання і 175-гадовому юбілею правадыра гэтага паўстання ў Беларусі і Жамойці Кастуся Каліноўскага.

Распавёў аб падзеях таго герайчнага часу вядомы беларускі архівіст, даследнік

XIX стагоддзя Язэп Янушкевіч, які выдаў антalogію беларускіх паэтаў, прысвечаны Кастусю Каліноўскаму і падзеям паўстання 1863 года. Укладальнік упершыню змясціў у кніжцы "Лісты з-пад шыбеніцы" - творчую спадчыну Каліноўскага перакладзеную на ангельскую, польскую ды ўкраінскую мовы:

- У кнізе змешчаны "Лісты з-пад шыбеніцы" не толькі па-беларуску, але на польскай мове і ўкраінскай, а таксама на ангельскай мове. Пераклад быў зроблены ў 80-я

гады Янкам Запруднікам і Томасам Бэрдам. Лічу, што гэта вельмі ўдзячны кірунак, таму што даўёка не ўсе нашыя суседзі ведаюць, за што беларусам і ўвогуле єўрапейцам варты цаці постаць Кастуся Каліноўскага.

Кніжка мае ілюстрацыі, сярод якіх фота тастаманту Кастуся Каліноўскага, які быў напісаны ў сакавіку 1864 года з Лукішскай турмы.

У прадмове да кіті сказана: "У кожнага народа

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, "Наша слова"!

Шаноўныя сябры, ідзе падпіска на другі квартал 2013 года. У каталогу інфармацыя пра газету знаходзіцца на стр. 66. Ціна не змянілася. У 2013 годзе мы спадзяймсім выходзіць на восьмі палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыяляў, з рознымі поглядамі і падыходамі, у тым ліку і адрознімі ад пазіцыі рэдакцыі. Мы будзем працягваць друк мовазнаўчых і гістарычных матэрыяляў у выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знойдзецце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязваць чытатчу сваю думку ці погляды. Мы падаём факты. Чытайте, даведвайтесь, думайце. Будзьце з намі, і вы будзеце з усёй Беларуссю.

РП - 1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету часопіс

63865

індэкс выдання

НАША СЛОВА

(назва выдання)

Колькасць камплектаў

1

На 2013 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
			X	X	X	X					

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Куды

(адрас)

(паштовы індэкс)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

на газету часопіс

63865

індэкс выдання

НАША СЛОВА

(назва выдання)

Кошт

падпіскі

пераадрасоўкі

13350 руб.

руб.

Колькасць камплектаў

1

На 2013 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
			X	X	X	X					

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Куды

(адрас)

(паштовы індэкс)

Лідскі павет быў гато-
вы да паўстання, яго рыхтаваў
павятовы рэвалюцыйны камі-
тэту складзе:

- Канстанцін Генішаль
з Валдашшак - старшыня камі-
тета, так званы "цывільны на-
чальнік";

- Вітольд Гажыч з Се-
гненеўшчыны - прадстаўнік
Цэнтральнага Камітэта ў Вар-
шаве, з траўня павятовы камі-
сар;

- Тамаш Шукевіч (па-
вятовы суддзя) - павятовы
камісар;

- Ксаверы Аляксанд-
ровіч з Нявішы;

- Кароль Тышкевіч з
Жырмунаў;

- Адольф Крайнскі з
Палашак;

- Эдвард Бердаўскі з
Бердаўкі;

- Юзаф Сумарок з Вя-
рскі;

- Уладзімір Паплаўскі з
Ваўчынаў;

- Эдвард Лазоўскі з
Гірак;

- Стэфан Вільбік з Ліп-
кунцаў;

- Ансельм Патрыкоў-
скі з Ліды.

Усю перапіску і допісы
павятовага камітэта захоўваў
войт Тарноўскай воласці Се-
вярын Якубоўскі. Лідскі камі-
тэт непасрэдна падпрадкоў-
ваўся Віленскому Рэвалюцый-
наму Камітэту, які ўзначальваў
Мікалай Гедройць (вявода), а
пасля яго арышты - Франці-
шак Канаплянскі. Віленскі
вявода падпрадкоўваўся Рэ-
валюцыйнаму Камітэту Літвы
і яго старшыні - Зыгмунту
Даленгу-Серакоўскому.

Канстанцін Генішаль, сын Людвіка і Стэфаніі з Пуцілоўскіх, пасля заканчэн-
ня курса гімназіі ў Вільні, вы-
вучаў спачатку медыцыну, а п-
тым матэматыку ў Пецярбур-
жскім універсітэце. Ва ўзроце
трохі болей за 20 гадоў стаў
старшынём павятовага паў-
станцага камітэта. Пасля пары-
зы атрада паўстанцаў Нарбута,
перабраўся спачатку ў Вільню,
а потым эміграваў у Парыж,
дзе скончыў адукацию і атры-
маў дыплом доктара медыцыны.
У 1870 г. браў удзел у фран-
цузска-прускай вайне. На
Лідчыну, у Валдашшак, у 1920-
х гадах вярнуўся яго сыны.

Гажыч Вітольд, сын
Ежы, маршалка Берасцейскага
павету і Канстанцін з Якубоў-
скіх, вучыўся ў Пецярбурзе, а
пасля паўстання ў парыжскай
Сарбоне. У 24 гады стаў пав-
ятовым камісарам на Лідчыне.
Быў арыштованы і сасланы
ўглыб Расіі, дзе і памёр ад
тыфу.

Лідскі камітэт вербаваў
прыхільнікаў, збіраў гроши,
зброю, адзенне, правянт і ін-
шае, неабходнае для выдзення
баявых дзеянняў. Камітэт пра-
праваў вельмі энергічна, і была
сабраная дастатковая коль-
касць грошай, але ўзнікалі пра-
блемы з закупам узбраення і
рыштунку, і тым не менш
зброя таемна паступала з Пру-
сії.

Напачатку лютага
1863 г., практична ва ўсіх па-

Паўстанне 1863 г. на Лідчыне За нашу і вашу свабоду*

KONSTANTY HENSZEL.
Naczelnik cyw. pow. lidzkiego.

MIKOŁAJ GIEDROYĆ
I Wojewoda wil. w 1863 r.

JÓZEF SZALEWICZ
z Chodailionia.

TOMASZ SZUKEWIĘCZ
członek Kom. Rew. w Lidzie.

FRANCISZEK KONOPLANSKI
II Wojewoda wil. w 1863 r.

Bronisław NARBUTT
z Narbutów.

* Друкунца ў скроочаным варыянце. Поўны тэкст будзе надрукаваны ў часопісе "Лідскі летапісец" № 2 (62) за 2013 год.

Лідскі

Леанід Лаўрэш

Лідскі

Лідскі</

Дзяржаўны лад Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага

З самага пачатку свайго існавання Вялікае Княства Літоўскага з'яўлялася манархія. Уладаром дзяржавы быў вялікі князь (гаспадар). Галоўным яго абавязкам была абарона ўласнасці і тэрыторыі дзяржавы. Вялікі князь меў шырокія паўнамоцтвы: права весці міжнародныя справы, уступаць у саюзы, абавищаць вайну і заключаць мір, прызначаць на дзяржаўныя пасады, выдаваць заканадаўчыя акты і распараджацца дзяржаўнымі маёнткамі. Вялікі князь з'яўляўся суддзей, галоўнакамандуючым узброеных сіл дзяржавы.

Вялікі князь выбіраўся з прадстаўнікоў роду Гедзімінавічаў (пазней Ягелонаў) на пачатку вузкім колам найважнейшых асоб, а з канца XV ст. - на вальным (агульным) сойме з удзелам прадстаўнікоў усіх замялі.

Першым прававым і рэальным крокам да абмежавання ўлады вялікага князя стала вялікакняская рада (паны-рада), якая была дарадчым органам. У раду ўваходзілі на бібліянія да ўладара людзі, звычайна родзічы. Праўда, Вітаўт змяніў склад радніка і акружкы сябе новымі людзьмі-баярамі, супрацьпаставіўши іх удзельным князям.

Пойнае юрыдычнае замацаванне ролі гаспадарскай рады як дзяржаўнага органа зафіксавалі прывілеі Аляксандра Казіміравіча ад 1492 г. і Жыгімонта I Старога ад 1506 г.. Напачатку XVI ст. у раду пастаянна ўваходзілі каталіцкія біскупы, ваяводы (ці старасты), кашталяны і прадстаўнікі цэнтральнай адміністрацыі - канцлер і падканцлер, падскарбій, гетман, маршалак земскі і дворны. З агульнага складу гэтага органа вылучалася пярэдняя рада - вузкае кола, якое праводзіла закрытыя паседжанні і абмажкоўвала найбольш важныя дзяржаўныя пытанні. У пярэднюю раду (праднейшай рада) уваходзіла пяць асобаў, якія сядзелі на першай лаві: біскуп, ваявода і кашталян віленскі, ваявода і кашталян троцкі. Неабходнасць прысутнасці іншых асоб вырашала манаары.

На пачатку XVI ст. вызначыліся і паўнамоцтвы рады. Яна ведала міжнароднымі справамі, арганізацый абароны дзяржавы, выданнем законаў, разглядам важнейшых судовых спраў і фінансовых пытанні. Радзе належала права выбару вялікага князя і прызначэння на вышэйшыя дзяржаўныя пасады.

К пачатку XVI ст. канчаткова аформіўся другі вышэйшы орган дзяржаўнага кіравання Вялікага Княства Літоўскага - сойм. Яго з'яўленне было абумоўлена неабходнасцю пашырэння сацыяльнай апоры вярхоўнай улады. За гады прайўлення Казіміра шляхта ўмацавала свае пазіцыі і не жадала мірыца з тым, што важныя пытанні жыцця дзяржавы вырашаліся без яе ўдзелу. У склад сойму ўваходзілі паны раднія, шматлікія службовыя

асобы цэнтральнага і мясцовага дзяржаўнага апарату і шляхты ўсіх земель ВКЛ. Аднак у час вайны ад'езд шляхты на сойм мог абаронуцца пяцьдці наступствамі, таму ў 1512 г. была прынята норма прадстаўніцтва ўпаўнаважных паслоў - па два шляхціцы ад замлі ці павета. Пры гэтым і асабістая прысутнасць іншых не забаранялася.

На соймах абмажкоўваліся і вырашаліся лёсавызначальныя для дзяржавы пытанні: аб заключэнні зневешнепалітычных саюзаў, аб абавищаціні вайнах, нормах вайсковай службы і вайсковых падатках, аб заканадаўстве і судовай дзяржаве, абронні вялікага князя.

Паседжанні сойму часцей за ёсё адбываліся ў Вільні. Але збіраліся ў Берасці, Навагрудку, Гародні.

Прапановы сойма не лъга было не ўлічваць: незадаволеная шляхта магла не зацвердзіць падаткі на вядзенне вайны. Тому вялікі князь амаль заўсёды прыслухоўваўся да прапановаў ці просьбаў сойму. У XVI ст. сойм стаў вышэйшим дзяржаўным і катрольным органам. Такім чынам, дзяржаўны лад Вялікага Княства Літоўскага можна вызначыць як саслоўную манархію, дзе ўлада манарака была абмежавана.

У ВКЛ кіраванне ў цэнтры і на месцы ажыццяўлялі службовыя асобы, якія кіравалі асобынімі галінамі цэнтральнай адміністрацыі ў княстве. Вышэйшымі асобамі ў дзяржаве былі маршалак земскі, канцлер, гетман, падскарбій.

Маршалак земскі старшынстваваў на паседжаннях сойму і рады, абавищаў пастаўны гаспадара і рады на гэтых паседжаннях, кіраваў прымамі замежных паслоў. Далпускаў да гаспадара просьбітаў са скаргамі, судзіў за злачынствы, учыненныя на сойме і інш.

Важную ролю ў кіраўніцтве Вялікім Княствам Літоўскім адыгрываў канцлер. Да асноўных абавязкаў канцлера адносіліся: кіраванне канцылярыяй ВКЛ, падрыхтоўка занапраектаў, прывілеі, грамат і іншых документаў, захаванне вялікай дзяржаўнай пячаткі, без якой ніводзін закон не мог уступіць у сілу, рэгуляванне прававых адносін у дзяржаве. Намеснікам канцлера быў падканцлер, які пры адсутнасці канцлера выконваў яго абавязкі. Канцлеру падпіраўся шматлікія пісары, дзяякі, талмачы. У канцылярыі пісьмова на старабеларускай мове афармляўся ўсе пастановы і распараджэнні князя і рады, дакументы, якія выходзілі з канцылярыі і прыходзілі туды, запісваліся ў асобныя кнігі, якія называліся Літоўскай Метрыкай. Зневешнепалітычная кампетэнцыя канцлера абмажкоўвалася накіраваннем пасольстваў, а таксама падрыхтоўкай міжнародных дагавораў.

Гетман найвышэйшы камандаваў узброенымі сіламі дзяржавы, у час вайны галоўным камандуючым быў вялікі князь. Яго намеснікам быў гетман дворны або польны. У

войску знаходзіліся земскі харужы, які ўзначальваў прыватныя і павятовыя харугвы, што далучаліся да гетманскага войска. Існавала пасада і дворнага харужага, які захоўваў сцяг пры вялікім князі і камандаваў аддзелам дваран.

Падскарбій земскі фактычна быў міністрам фінансаў, ён вёў улі дзяржаўных прыбыткаў і выдаткаў, сачыў за спагнаннем натуральных і грошовых падаткаў. Яго намеснік - падскарбій дворны адказваў за фінансавыя сродкі, які ішлі на патрэбы гаспадарскага двара.

Былі і менш значычныя пасады: падчашы - загадваў півшвом, падстолі - загадваў на

крыжанінам сталоў, кухмістр - загадваў кухнямі, лоўчы - арганізоўваў паляванне і ловы, мечнік - тримаў меч гаспадара ў час цэрмоній і інш.

На вышэйшыя пасады прызначаліся буйныя феадалы найбольш значных родаў, ураджэнцы ВКЛ, якія мелі пэўную адукацыю ці практычны досвед дзяржаўнай службы.

Мясцовасць кіраванне ў ВКЛ залежала ад гісторычнага мінулага мясцовасці, адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу і ад уладальніка тэрыторыі. На працягу XIII-XIV ст. у ВКЛ дзяржаўная тэрыторыя падзялялася на княствы, землі і воласці. У XV ст. з'явілася новая адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка - ваяводства і паветы.

На чале мясцовай улады ў ваяводстве стаяў ваявода, які вырашала ўсе галоўныя пытанні кіравання свайгі тэрыторый: гаспадарчыя, фінансавыя, вайсковыя, судовыя. Прызначаўся ваявода вялікім князем і радай пажыццёва з ліку знатных феадалаў ураджэнца ВКЛ. Пры прызначэнні ваявода ў Полацкое і Віцебскае ваяводства неабходна было заручыцца згодама мясцовых феадалаў прыніць кандыдата на пасаду ваяводы. Асноўныя абавязкі ваяводы заключаліся ў падтрыманні права-парадку на тэрыторыі ваяводства, арганізаціі ўзброеных сіл ваяводства, выкананні права-суддзя, кіраўніцтва выкарыстаннем усіх кропін дзяржаўных і вялікакняскіх даходаў. Ваявода ўваходзіў у склад рады і прызначаўся на паседжаннях сойму.

Яго намеснікам быў кашталян, які камандаваў вайсковымі сіламі ваяводства і быў кіраўніком вялікакняскіх замкаў, і падвайвода, што вёў справы канцыляриі. Меліся ў ваяводстве пасады ключніка, які наглядаў за зборам падаткаў і выкананнем павіннасцей; гарднічага, што адказваў за рамонт і ўмацаванне замка (камендант замка); ляснічага і лоўчага, якія даглядалі лясныя ўгоддзі; стайніка, што загадваў ваяводскай стайні і інш.

Кіраўніком адміністрацыі ў павеце быў стараста, які прызначаўся, як і ваявода, гаспадаром і радай з ліку буйных феадалаў. Стараста абавязаны быў сачыць за парадкам на падведамнай тэрыторыі, наглядаць за дзяржаўнымі маён-

ткамі і за своечасовым паступленнем дзяржаўных даходаў, разглядаць крымінальныя і ваенныя справы, сачыць за выкананнем судовых рашэнняў. Намеснікам старасты быў падстараста. У павеце захоўваліся пасады і стайніка, гарднічага, харужага - павятовага сцяганосца, які збіраў усіх ваеннаабавязанных людзей у павеце ў выпадку веннай небяспекі.

Мясцовасць кіраванне таксама мела свае прадстаўнічыя органы - соймікі, якія збіраліся ў ваяводствах і паветах і на якіх маглі прызначаць усе мясцовыя шляхціцы. На мясцовых сойміках выбіраліся кандыдаты на пасады, вызначаліся памеры падаткаў.

Кіраўнічым ніжэйшым звязном дзяржаўной улады на месцах з'яўлялася вісковая адміністрацыя: цівуны, сотнікі, старцы, войты. Гэтыя адміністрацыйныя пасады займалі звычайна заможных сялян. Яны сачылі за парадкам у вёсках і выкананнем феадальных павіннасцей сялянамі.

У гарадах да канца XIV ст. захоўвалася веча, якое выконвалася ролю судовай і адміністрацыйнай улады і рацэнні якога быў абавязковым для ўсяго насельніцтва. Асабліва актыўна дзейнічала веча ў Полацку.

З канца XIV ст. гарады Вялікага Княства Літоўскага пачалі атрымліваць магдэбургскія права - права на самакіраванне, па якому жыхары горада вызываюцца ад феадальных павіннасцей улады і суда дзяржаўнай адміністрацыі.

Кіраўніцтвам горада на аснове магдэбургскага права звязанія гарадскі магістрат, які складаўся з рады і лавы. Члены рады (рады, райсы) і гарадскога суда (лаўнікі) выбіраліся звычайна з заможных гарадскіх вярхоў. Лава, узначальваная войтам, судзіла мяшчан па крымінальных справах. Рада, узначальваная бурмістрамі, ажыццяўляла функцыі гарадской улады і суда па грамадзянскіх справах.

Грамату на магдэбургскія права давала вярхоўная улада Вялікага Княства Літоўскага і ўладальнік горада. Для магістрата ў гарадах уводзіліся спецыяльныя будынкі - ратушы, дзе знаходзілася канцылярия, скарб, архіў, граматы з правамі, якія даваліся гораду.

Адной з галоўных функцый дзяржаўной улады была судовая. Заканадаўчую базу, якую была прадстаўлена Статутамі Вялікага Княства Літоўскага 1529, 1566, 1588 гг. У Статутах былі сабраны нормы дзяржаўнага, земельнага, грамадскага, сяменага, крымінальнага і іншых галін права. Статуты - выдатныя юрыдычныя помнікі, якія лічацца класічным узорам заканадаўства той эпохі, а таксама помнікі гісторыі чалавечай думкі. Яны неслі ў сябе ідэі і палажэнні, па якіх жыве чалавецтва і сёння.

У адпаведнасці са Статутамі асноўнымі прынцыпамі правасуддзя быў: прыярытэт закону, публічнасць суда, права адвінавачванага на абарону, персанальная адказнасць за забойства, адзінства законаў для ўсіх.

Унікальная презентацыя

4 сакавіка 2013 года ў Нацыянальным гісторычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася презентацыя ўнікальнага двухбаковага абрэза (фератрон) XVIII ст. з фондаў музея. Гэты помнік гісторыі, культуры і мастацтва паўстай перад наведальнікамі музея ўпершыню.

Фератрон - у каталіцкіх і ўніяцкіх храмах вынасны абрэз альбо скульптура, якія выкарыстоўваліся падчас працэсій. Акрамя сваёй "працэсійнай" функцыі ў храме фератрон выконваў ролю бакавога алтара. Гэта, а таксама багатая разьбяная аздоба адразніваюць яго ад вынасных абрэзаў праваслаўных цэркваў. Звычайна адна з выяваў фератрону прадстаўляла Маці Божую, а другая адпавядала вобразу святога або біблейскага алтара.

У фондах Нацыянальнага гісторычнага музея фератрон патрапіў у 1971 годзе ў выніку экспедыцыі. Аднак з-за дрэннага стану ніколі не экспанаваўся. У 2012 г. дзяякоўка калектыву рэстаўратараў ААТ "Белрестаўрацыя" на чале з У.С. Нікіціным атрымала другое жыццё.

Мерапрыемства наведала творчая інтэлігенцыя г. Менска.

Аляксей Шалахоўскі.

З БАЕК СТАРОГА
ДЗЕДА

Выбары

Чорт прыйшоў да Немаўляці:
- Выбірай сабе ты маці:
Або простую Сялянкую,
Ці багатую Шляхцянку.

Такія сустрэчы патрэбныя для души

Паэтка Данута Бічэль правяла творчую сустрэчу ў Лідзе. Імпрэза праходзіла ў літаратурным філіяле Лідскага гісторычно-мастацкага музея. Займаўся арганізацыяй і вёў сустрэчу супрацоўнік музея Алеся Хітрун.

Хаты паэтка сама родам з вёскі Біскупцы, што на Лідчыне, але апошнім часамі на свайм малой радзіме бывае не так часта і, як яна сама адзначыла, менавіта такія сустрэчы натхняюць яе на далейшую літаратурную дзейнасць:

- Таму што, гэта мае сябры. Я думаю, калі пішу пра іх, увогуле, мне гэта сустрэча была патрэбная для души, для сэрца, для ўспамінаў, для майго будучага праўданні дома ў свайм адзіноце.

А тут сапраўды сабраліся сябры. І хоць з вучняў дзвюх школ раней ніхто Дануту Янаўну не бачыў, ды і ніхто не змог назваць ні адзін верш паэткі, які б праходзіў у школе, а там, бадай што ў рускамоўных школах, і не праходзяць нічога, усе разумелі, на сустрэчу з кім яны прыйшли, і трэба спадзявацца, што пасля сустрэчы хто-ніхто ды прачытае або і вывучаць напамяць хоць верш, хоць чатырохрадкоў.

Другая палова прысутных - лідскія літаратары - хто вочна, хто завочна выдатна ведалі і ведаюць Дануту Янаўну. Паэт Пётр Макарэвіч мае ці не ўсе кніжкі знакамітай зямлячки.

У часе сустрэчы Данута Бічэль презентавала прысутнымі сваю апошнюю кнігу "Мост святога Францішка", дзе яна напісала свае ўспаміны, у тым ліку і пра перыяд жыцця на Лідчыне. А таксама Данута Бічэль презентавала толькі што выдадзеную кніжку Язэпа Янушкевіча "Тварам да шыбеніці", у якой змешчана і ейная ладная падборка. А вось вершы спадарыня Дануты чытала ў асноўным з кнігі "Іду сцяжынаю да Бога".

Пасля імпрэзы Данута Янаўна пабыла на лідскіх магілках, дзе паклаліася магілам блізкіх ёй людзей, пабыла ў Крупаўскім касцёле. На цвінтары гэтага касцёла ў даўні час была пахавана адна з яе баўбуль, але цяпер ад тых цвінтарных магіл німа ўжо і следу, усё роўненка.

На завяршэнне Данута Янаўна наведала мемарыяльны куток Ларысы Геніюш, з якой была ў свой час у самых шчырых адносінах.

Андрэй Паняменец.

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрес рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даліна.
Адрес для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut.by

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная камегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Юля Карчагіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубяцка, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

Памяці Я. Драздовіча і С. Грахоўскага

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
220034, г. Мінск, вул. Румянцава, 13, тэл/факс 284-85-11.
Рэлігійны рахунак № 3015741233011 у адд. № 539 "Белавестбанк" г. Мінск, код 764.

16 студзеня 2013 г. № 6

Спадару М. П. Панцялею,
Міністру сувязі і інфарматызацыі
Рэспублікі Беларусь
220050, Мінск, пр. Незалежнасці, 10

Шаноўны Мікалай Пятровіч!

У наступным годзе 25 верасня спаўняеца 100 гадоў Сяргею Грахоўскаму, пісьменніку, заслужаному работніку культуры Беларусі, а таксама 13 кастрычніка - 125 гадоў Язэпу Драздовічу, беларускому мастаку, скульптуру і краязнаўцу.

У сувязі з гэтым ГА ТБМ прарапануе выдаць два мастацкі канверты з адпаведнымі маркамі, прысвечаныя юбілярам.

З павагай,
Старшыня ТБМ

Алег Трусаў.

МІНІСТЭРСТВА СУВЯЗІ
І ІНФОРМАТИЗАЦЫІ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
(Мінсвязі)

пр-т Незалежнасці, 10, 220050, г. Мінск
Тэл. (8-017) 327 38 61, факс 327 21 57
E-mail: mpt@mpt.gov.by

01.02.2013 № 05-17/36/1

На № _____ ад _____

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ
И ИНФОРМАТИЗАЦИИ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
(Минсвязи)

пр-т Независимости, 10, 220050, г. Минск
Тел. (8-017) 327 38 61, факс 327 21 57
E-mail: mpt@mpt.gov.by

Старшыні Грамадскага аб'яднання
"Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны"
Трусаву А.А.
вул. Румянцава, 13
220034, г. Мінск

Аб выпуску мастацкіх канвертаў

Паважаны Алег Анатольевіч!

Міністэрства сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь разгледзела Вашу прарапанову наконт выпуску мастацкіх канвертаў, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння Грахоўскага С.І. і 125-годдзю з дня нараджэння Драздовіча Я.Н.

Прынята рагашэнне дапоўніц тэматычны план выдання дзяржаўных знакаў паштовай аплаты на 2013 год і выпустыць у серыі "Жывапіс" канверт з арыгінальнай маркай і специфічным прысвечаныя Я. Драздовічу. Да 100-годдзя з дня нараджэння Грахоўскага С.І. будзе выпушчаны мастацкі немаркіраваны канверт.

З павагай
Міністр

М.П. Панцялей.

Прэс-рэліз вечарыны "Маладыя гады, маладыя жаданні"

Заўсёды малады Максім Багдановіч і часопіс "Маладосць", які сёлета адзначае свой 60-гадовы юбілей... Чым вабіць маладых (і тых, якія пасталепі за час існавання часопіса) творцаў і даследчыкаў асобы Максіма, на што іх нахніе яго жыццё, творчасць і адданае служэнне Айчыне? Як прадстаўлена асобы паэта на старонках часопіса ў мінулым і зараз?

Пра ўсё гэта распавядуць аўтары, літаратуразнаўцы,

чые творы і даследаванні пабачылі свет на старонках "Маладосці", а таксама паэты, што прысвяцілі вершы Максіму Багдановічу.

У імпрэзе бяруць удзел супрацоўнікі рэдактарскага калектыва часопіса "Маладосць" і аўтары, якія актыўна друкаваліся і друкуюцца на старонках часопіса. Музичнае суправаджэнне імпрэзы забяспечваюць гурт "Нельга забыць" з яго лідарамі Міхасём Бараноўскім і маладай спявачкай

Алеся Сівухіна.

Запрашаем усіх у падарожжа ў "Маладосць", па яе мінулым і сучасным, запрашаем разам з намі судакрануща з яе гісторыяй, паглядзець, як змяняўся і сталеў часопіс ад юбілею да юбілею Максіма Багдановіча.

Вечарына адбудзеца 15 сакавіка і 17 гадзіне па адрасе: вул. Багдановіча, 7А, Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

25 сакавіка

у межах кампаніі "Будзьма" адбудзеца 3-і этап

6-й Агульнанацыянальны дыктоўкі

Пішам тэкст паводле Кастуся Каліноўскага

Пачатак - 18.00.

Уваход вольны

Румянцава, 13

Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісаны да друку 11.03.2013 г. у 10.00. Замова № 680.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 4450 руб., 3 мес.- 13350 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.